

PORTUGAL

- litt om økonomi og arbeidsliv

1. Det var en realøkonomisk krise
2. Også en finansiell krise
3. Høy arbeidsløshet
4. Produktivitet og lønn
5. Litt om arbeidslivet
6. Fordeling og fattigdom i samfunnet
7. Portugal i makroøkonomisk sammenlikning

Laget til studiebesøk for Inntektspolitisk utvalg i LO

April 2016

Tidligere utgitte samfunnsnotat i 2017

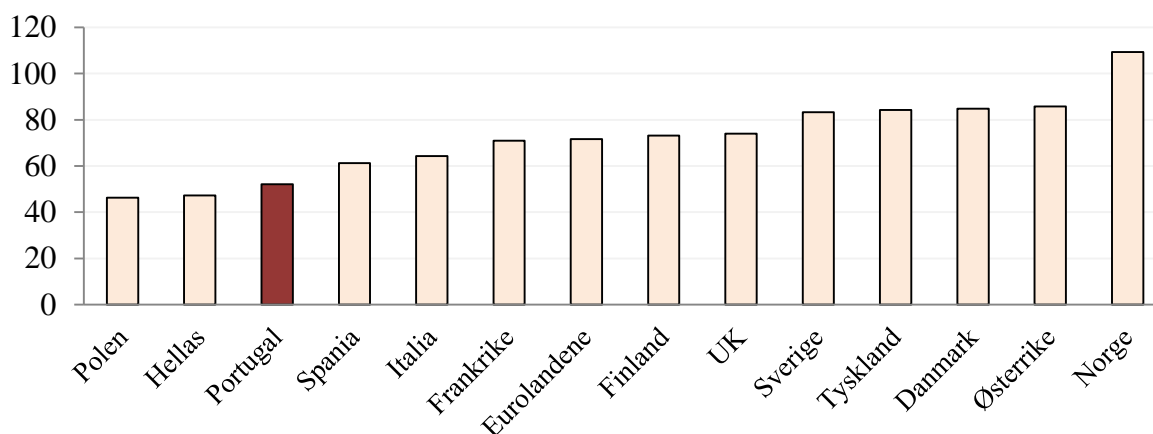
Samfunnsnotat	1/17	LO-økonomenes blick på økonomi og arbeid
Samfunnsnotat	2/17	Prisgalopp på bolig
Samfunnsnotat	3/17	Fagskolen - tett på arbeidslivet, men kraftig underprioritert
Samfunnsnotat	4/17	Hvor bra er norsk pensjon

* * *

Med litt over 10 mill. innbyggere, er Portugal om lag dobbelt så stor som Norge. Portugal produserer imidlertid mindre enn Norge, både målt i BNP i nominell fellesvaluta og etter kjøpekraftskorrigering. Portugal har dermed mye mindre å fordele blant sine innbyggere enn de "rike" landene, og er mer på linje med de østeuropeiske landene.

**Kjøpekraftskorrigert BNP per innbygger,
USA=100, 2015, ifølge OECD**

Portugal var ett av eurolandene som var hardest rammet av finanskrisen (2008-2009) og den etterfølgende eurokrisen. Den økonomiske veksten de siste årene har vært svak, og Portugal har ikke klart å komme helt over "kneika". Fra 2008 til 2016 har realøkonomien i Portugal falt med 5 pst.

Handelen mellom Norge og Portugal er i vekst. Norge eksporterte i 2015 varer for 4,5 mrd. kroner, en økning på 40 pst. fra året før. De største vekstdriverne var olje og gass og sjømat. To tredjedeler av total eksport var sjømat. Portugal er nå blant de ti største markedene for norsk fisk, og det viktigste markedet for villfanget fisk. 28 pst. av all torskeeksporten gikk i 2015 til Portugal. Også lakseeksporten er økende. Norsk import fra Portugal var på 2,4 mrd. kroner i 2015, primært tobakk, klær, fottøy og tekstiler. Importen steg 19 pst. fra året før. Tobakk er nå den viktigste enkeltvaren som importeres fra Portugal.

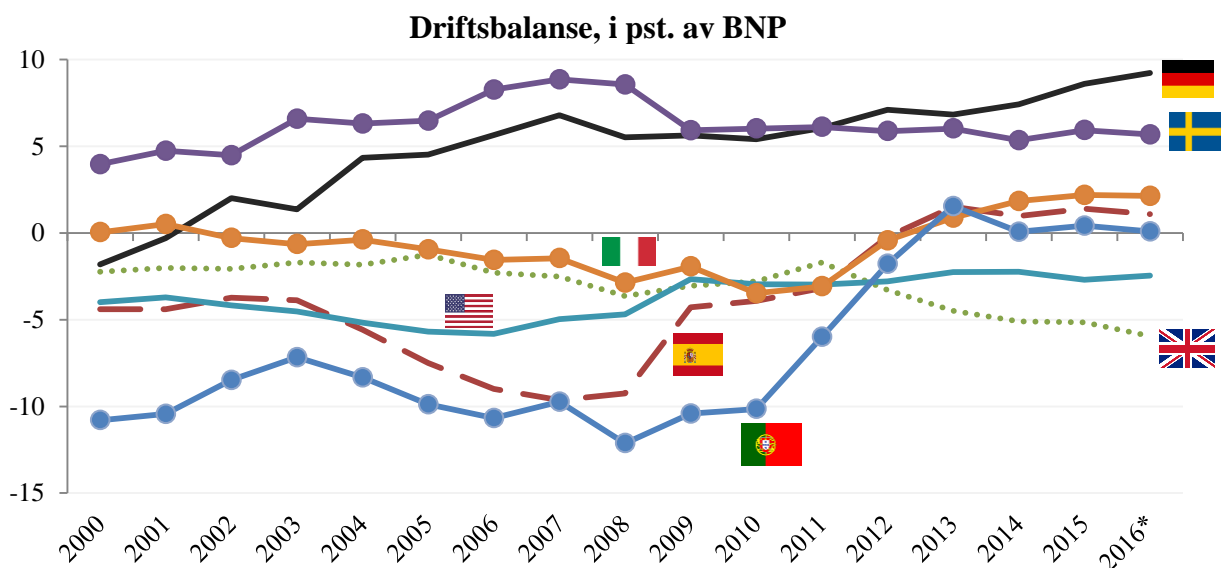
I det følgende omtaler vi noen trekk ved portugisisk økonomi og arbeidsliv.

1. Fra underskudd til balanse i utenriksøkonomien

Før den globale finanskrisen hadde Portugal en gjennomsnittlig BNP-vekst på bare 1 pst. i perioden 2005-2008, som var blant de laveste i euroområdet. Landet ble hardt rammet av finanskrisen med et kraftig fall i BNP på 3 pst. i 2009 og 4 pst. i 2012. I perioden 2008-2016 har den portugisiske økonomien krympet med 5 pst. (nedgangen i BNP). Vekstutsikter er ikke spesielt gode, ifølge OECD som anslår BNP-vekst for Portugal til knapt 1,2 pst. i 2017.

Som et viktig tiltak vil myndighetene i Portugal revitalisere tradisjonelle næringsklynger for eksport, videreutvikle eksportrelatert infrastruktur, styrke industrien og skape insentiver for forskning innen industriell teknologi. Med andre ord ønsker en fornyet satsing på eksportledet økonomisk vekst.

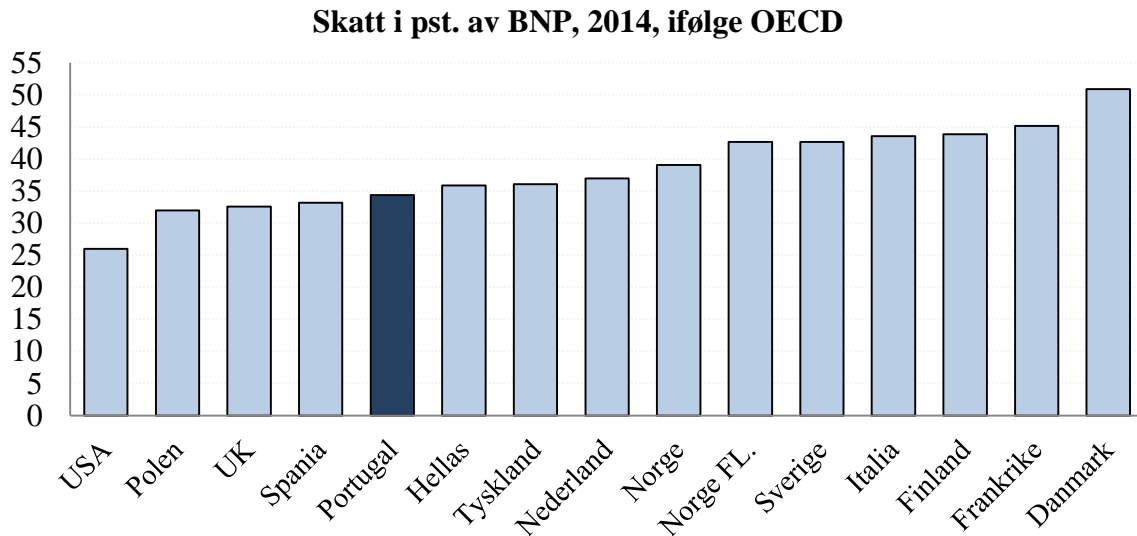
EU (særlig Spania, Tyskland og Frankrike) er det viktigste eksportmarkedet for Portugal. Også fra andre fremvoksende markeder opplever Portugal økt etterspørsel. Angola (tidligere portugisisk koloni) er f.eks. den fjerde største handelspartner for Portugal. De siste årene har utenriksøkonomien for Portugal fått et klart løft, med en kraftig bedring av driftsbalansen, som figuren under viser.

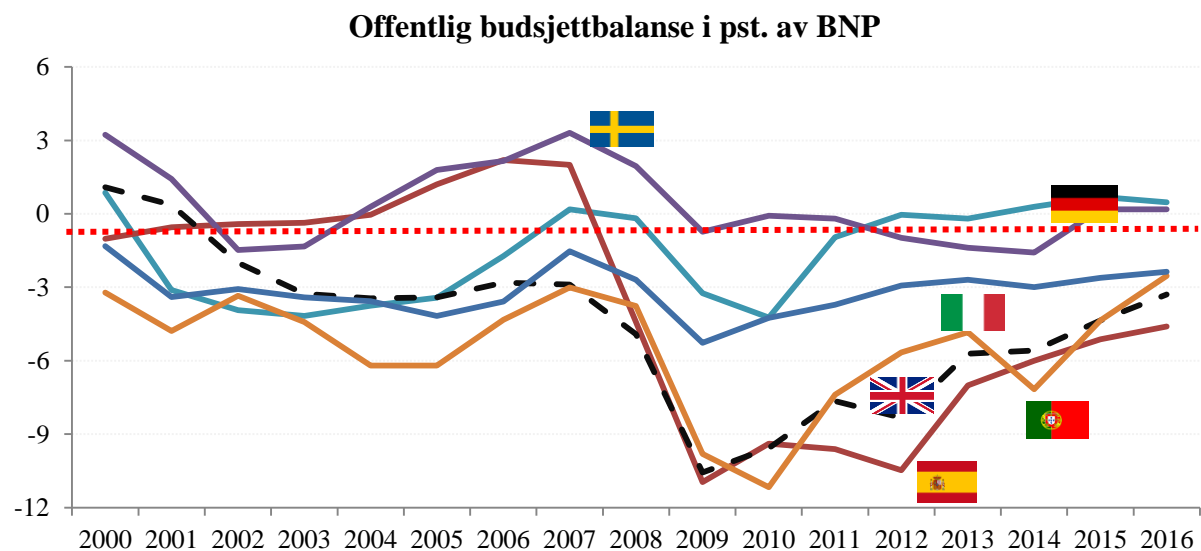
Kilde: OECD Economic Outlook November 2016

2. Stor gjeld og fortsatt underskudd for staten

Portugal har et skattenivå (direkte skatter og avgifter samlet) på OECD-gjennomsnittet, om lag 34 pst. av BNP.

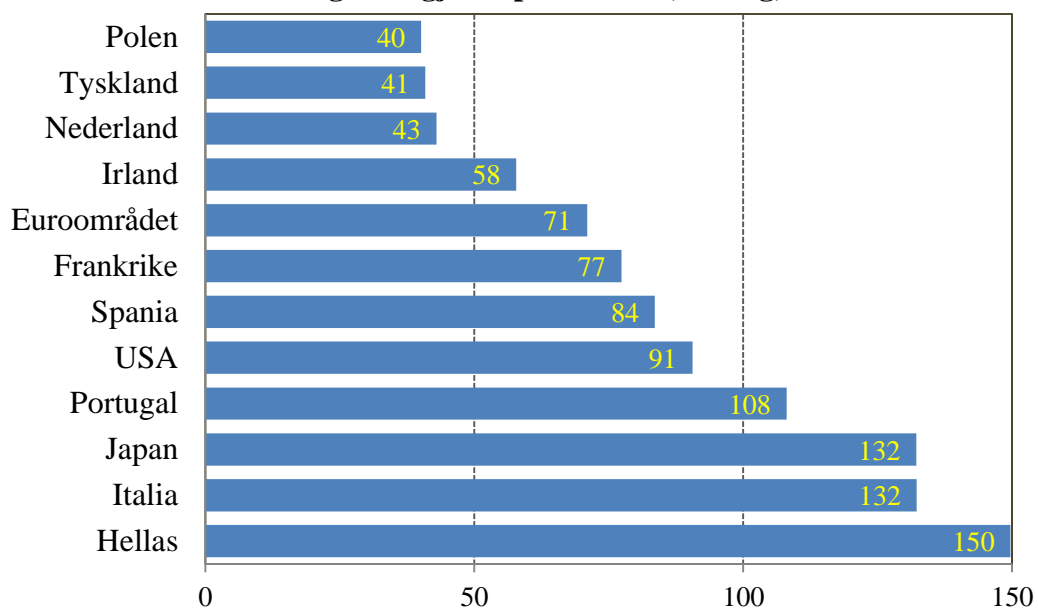
Staten i Portugal har lenge hatt store underskudd. På det høyeste hadde Portugal et underskudd på 11 pst. av landets BNP i 2010. Det er etter hvert redusert i senere år, og ligger nå i underkant av 3 pst. av BNP.

Kilde: OECD Economic Outlook nr. 100.

Fortsatt har Portugal et av de høyeste offentlige gjeldsnivåer blant OECD-landene. I 2016 er den offentlige nettogjelden i Portugal større enn landets BNP, ifølge anslagene fra OECD. Dette plasserer landet blant de dårligst stilte i Europa. Som etterfølgende figur viser, ligger gjeldsnivået i Portugal likevel lavere enn i Italia eller Hellas.

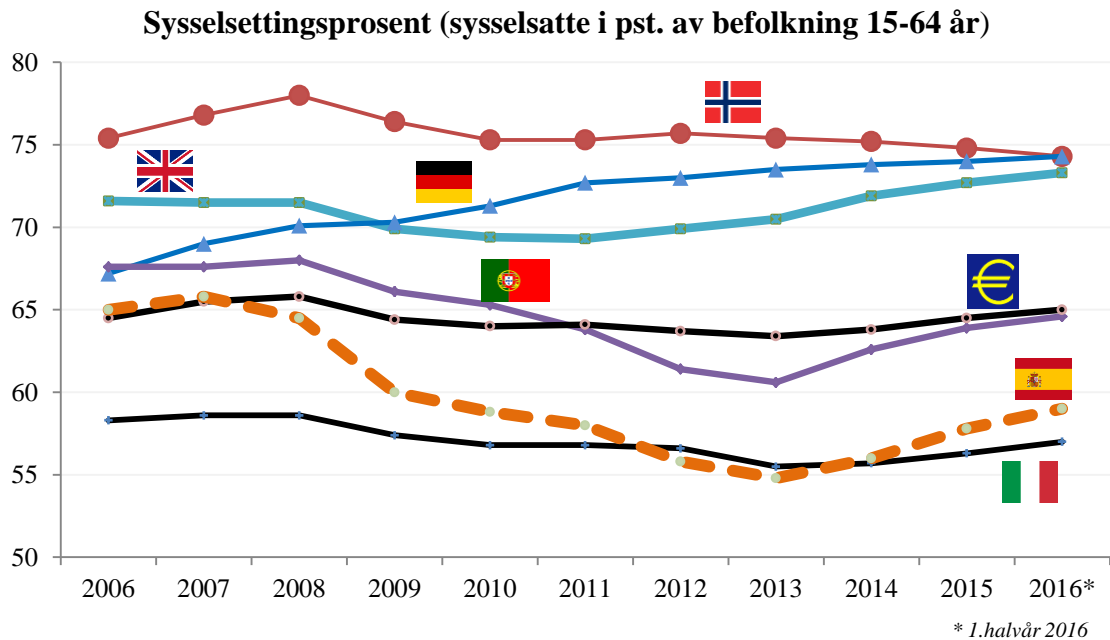
Offentlig nettogjeld i pst. av BNP, anslag, 2016

Kilde: OECD Economic Outlook nr. 100

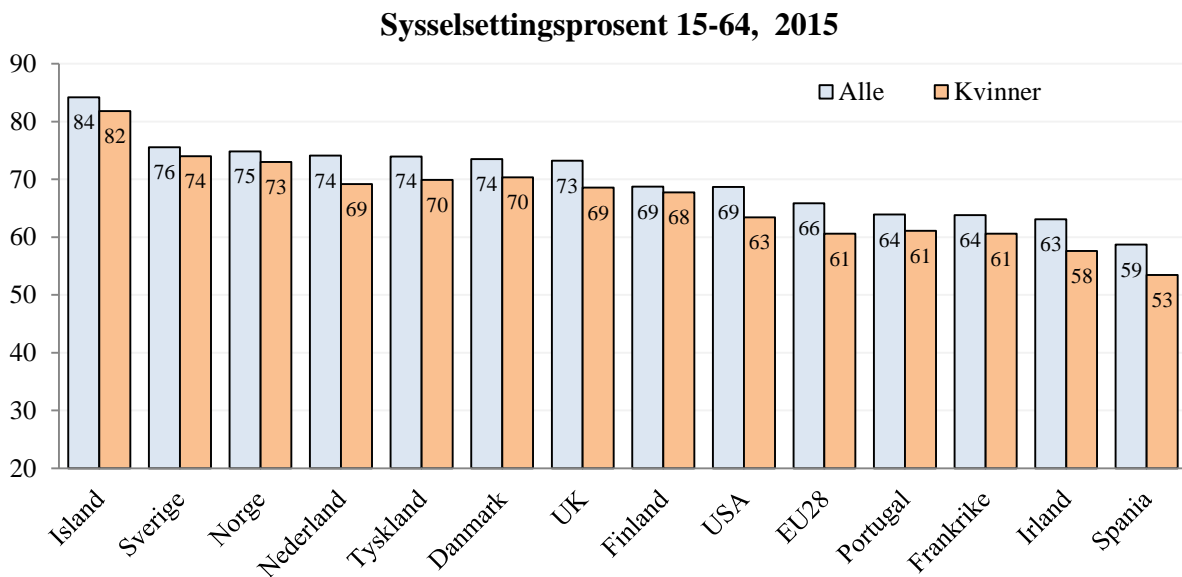
3. Høy arbeidsløshet

I utgangspunktet (før finanskrisen) hadde Portugal en sysselsettingsrate på linje med den tyske og over gjennomsnittet i euroområdet. Den har imidlertid falt markant siden 2008.

Kilde: Eurostat

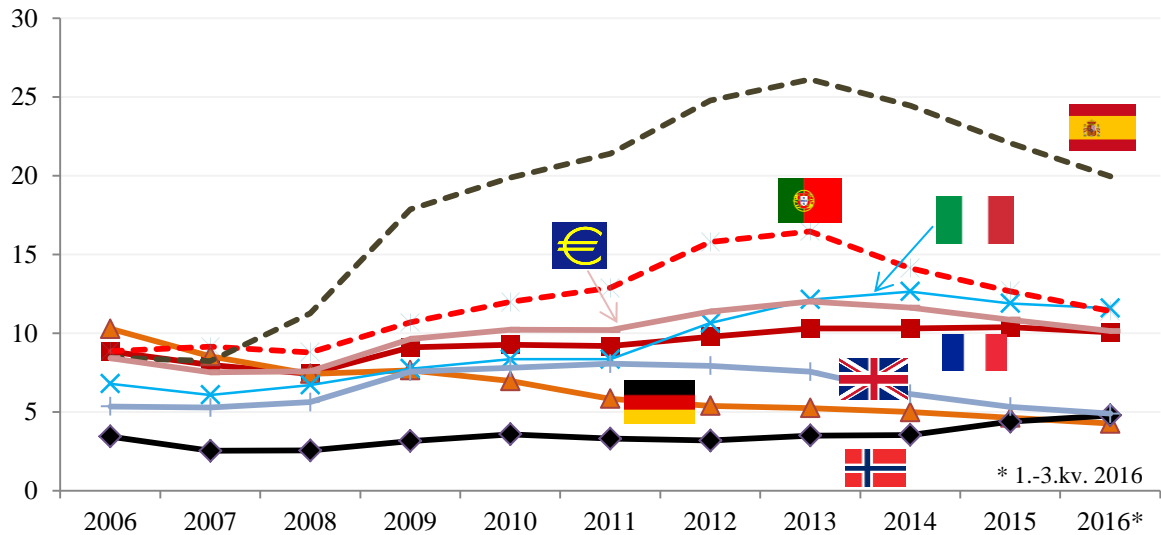
Ulik andre søreuropeiske land som tradisjonelt har lav kvinnelig sysselsetting, ligger Portugal noe høyere enn gjennomsnittet i euroområdet, og forskjellen mellom kvinnelig og mannlig sysselsettingsrate er ikke mye større enn i Norden.

Kilde: Eurostat

Den realøkonomiske krisen har påført landet en kraftig økning i arbeidsløsheten. Fra 2008 til 2013 økte den med nærmere 8 pst-enheter før den avtok, men ligger nå fremdeles på over 11 pst.

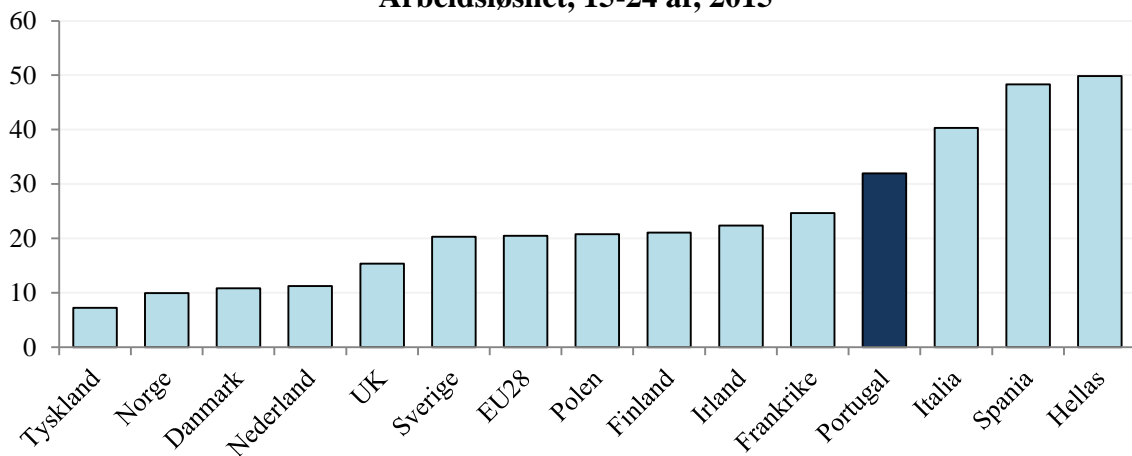
Arbeidsløshet i pst. av arbeidsstyrken

Kilde: Harmonisert ledighetsrate fra OECD.

Også arbeidsløsheten blant ungdom har økt betraktelig, og ligger nå på i overkant av 30 pst., noe som er blant de høyeste i Europa.

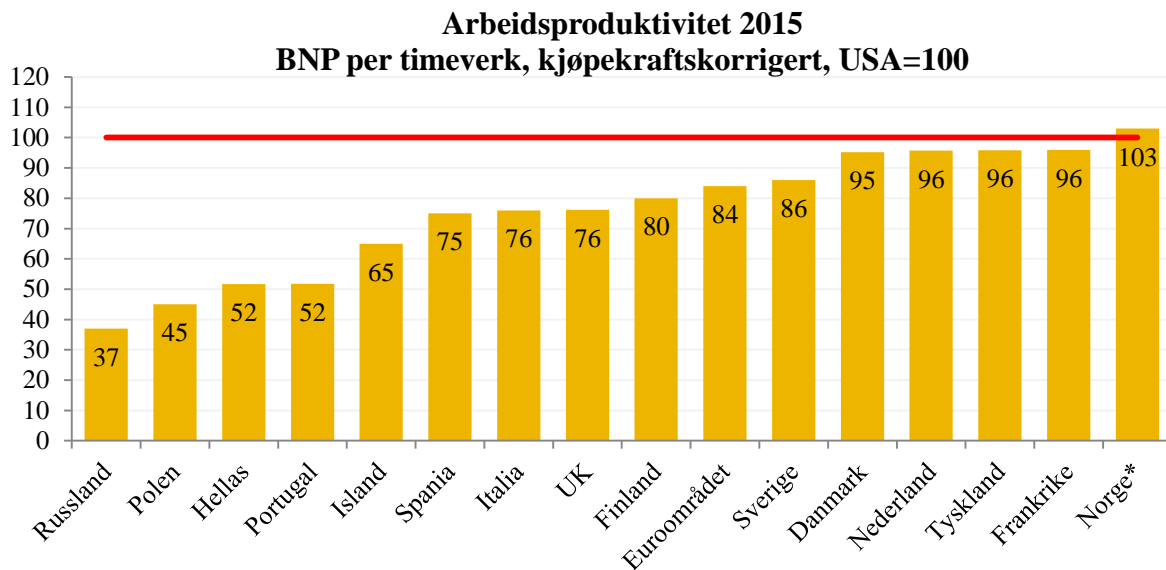
Arbeidsløshet, 15-24 år, 2015

Kilde: OECD

4. Produktivitet og lønn

Økt produktivitet (verdiskaping per timeverk) er den viktigste mekanisme for økt inntektsnivå og levestandard i ethvert land. Det er også dette som gir grunnlaget for høy reallønn. Portugal har et relativt lavt produktivetsnivå, på linje med Hellas. Dette er ca. halvparten av det amerikanske produktivetsnivået, slik etterfølgende figur viser. Til sammenligning ligger Norge i overkant av det amerikanske nivået, også når vi tar ut oljesektorens spesielle bidrag.

* Norge er korrigert for oljeinntektene, Kilde: OECD, LO (oljekorrigerer for Norge)

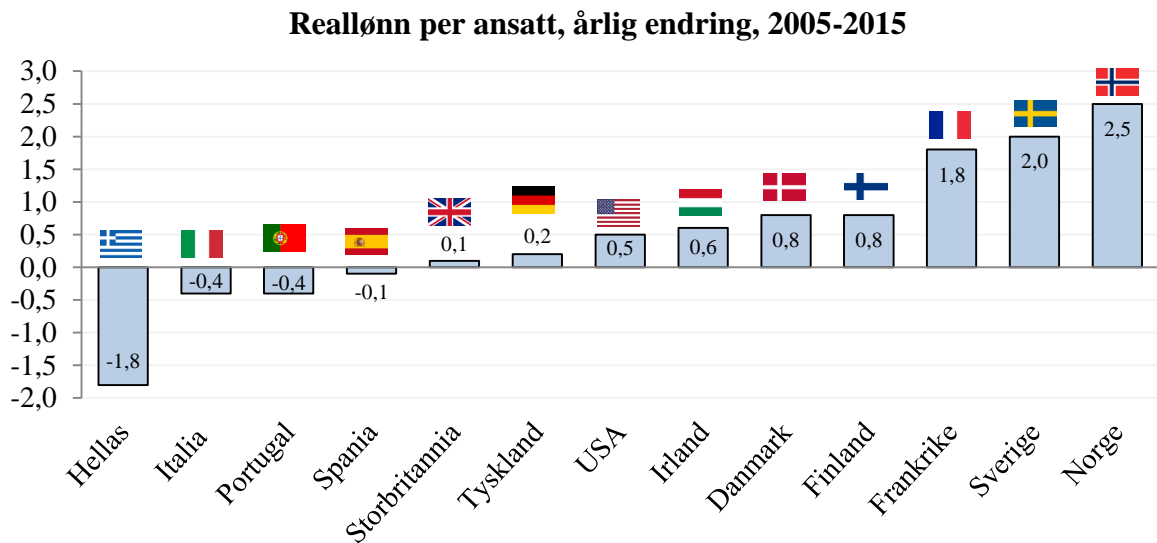
I 2015 utgjorde timelønn for industriarbeidere i Portugal om lag 1/5 av den norske timelønnen. Forskjellen mellom Norge og Portugal reduseres noe når vi korrigerer for ulikhet i innenlandsk prisnivå og ser på lønns kjøpekraft. Høyt lønnsnivå gjør også at prisene er høye i Norge. Den etterfølgende tabellen viser at Portugals reelle nivå mot Norge kan korrigeres opp fra ca 20 til 40 pst. når dette hensyntas.

Gjennomsnittlig lønnskostnader i kroner pr. arbeidet time, industri, 2015

	NOK, nominell	NOK, kjøpekraftskorrigert
Norge	408	408
Danmark	356	336
Tyskland	349	451
Sverige	335	356
USA	304	364
UK	256	251
Italia	251	321
Spania	189	270
Portugal	89	170

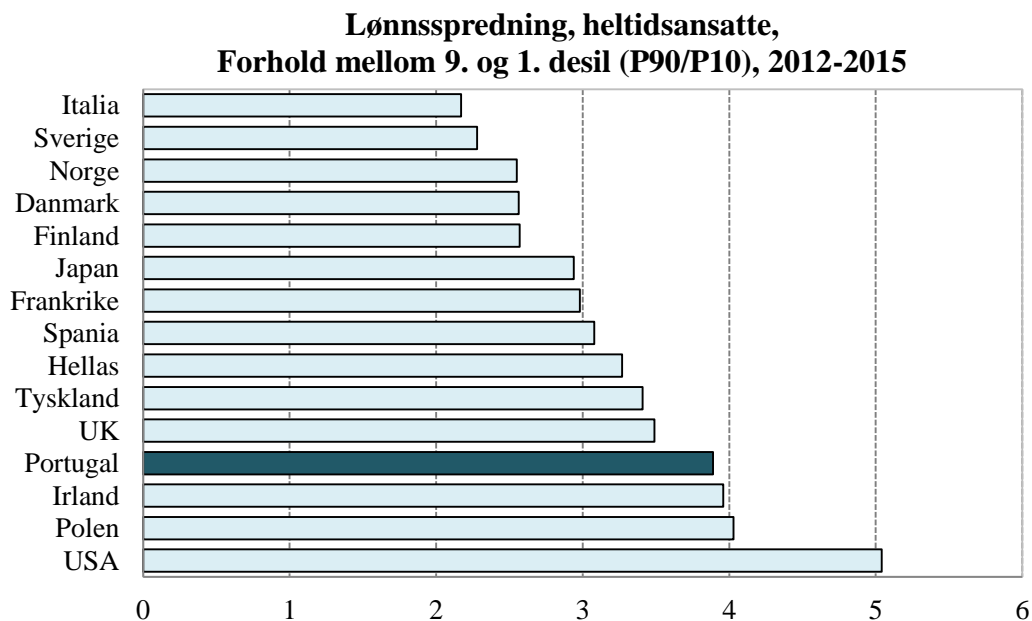
Kilde: TBU, OECD, Conference Board

De siste ti årene har Portugal hatt en negativ reallønnsutvikling på linje med land som Hellas, Italia og Spania, som også var hardt rammet av finans- og eurokrisen.

Kilde: OECD

Arbeidsmarkedet er den viktigste arena for fordeling av inntekt i et samfunn. Derfor er også arbeidsmarkedets innretning en del av forklaringen på en jevnere inntektsfordeling i Norden enn i mange andre land. Lønnsforskjellene i Portugal er imidlertid større enn de fleste andre europeiske land. Den etterfølgende figuren viser forskjellen mellom grupper nederst og høyt oppe i den samlede fordeling av lønn før skatt. Portugal ligger nærmere USA enn Norden i en slik måling på lønnsforskjellene.

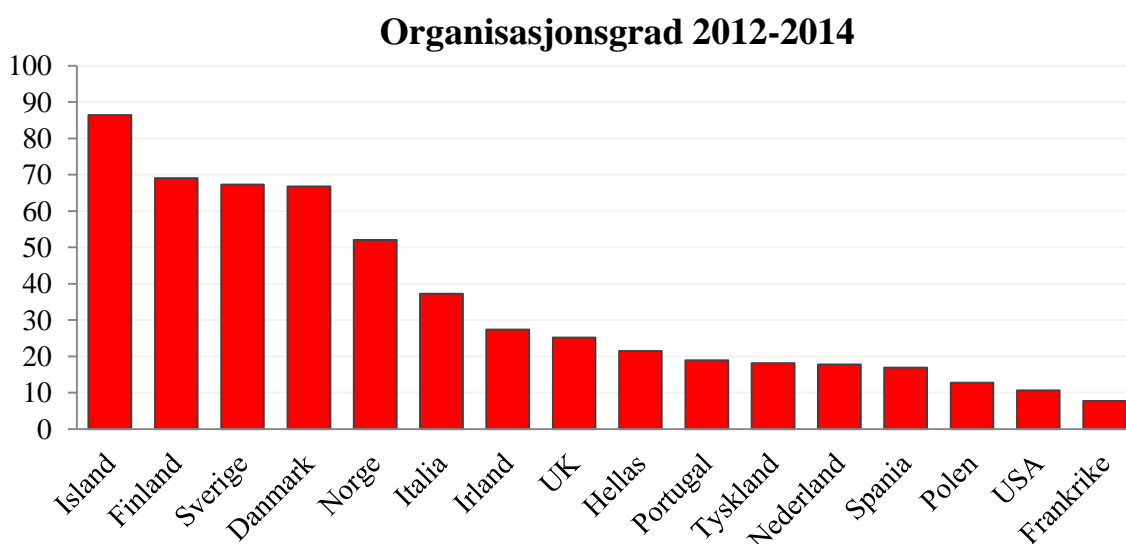

Kilde: OECD

5. Litt om arbeidslivet

Organisasjonenes rolle i arbeidslivet har her en viktig rolle å spille. Den etterfølgende figuren viser samlet medlemsmessig oppslutning om arbeidstakerorganisasjonene blant et utvalg av land.

Ifølge den portugisiske fagbevegelsen selv er det om lag 1,3 millioner medlemmer i fagbevegelsen. EIRO har estimert et medlemstall for Portugal mellom 700 000 og 800 000. Organisasjonsgrad i Portugal ligger dermed rundt 20 pst. Ifølge tall fra OECD ligger den portugisiske organisasjonsgraden i underkant av 20 pst., slikt som den etterfølgende figuren viser. Trenden har de siste ti årene vært negativ for fagbevegelsen både når det gjelder antall fagorganiserte og organisasjonsgraden.

Kilde: OECD

Det er to hovedorganisasjoner i Portugal – CGTP-IN og UGT. CGTP-IN har en medlemsandel på ca. 2/3 mens UGT på ca. 1/4. Organisasjonsstrukturen i den portugisiske fagbevegelsen er kompleks. CGTP-IN, som tas som et eksempel, bringer sammen 141 organisasjoner hvorav 88 er direkte tilknyttet, 21 er samarbeidende og 32 er samarbeidende på en ad-hoc måte. 54 av de 141 organisasjoner er landsdekkende, mens de øvrige 87 er region- og distriktsbasert. 88 av de 141 organisasjoner er industrielt basert, mens 46 er yrkesbasert og 7 er ”både og”.

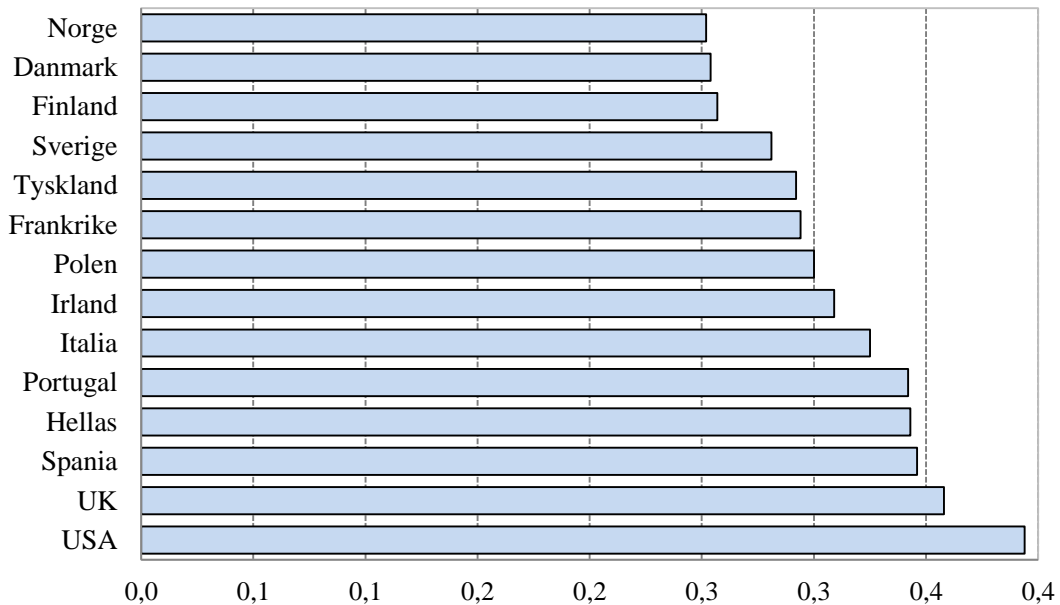
Forholdet mellom de to hovedorganisasjoner har i lang tid vært svært anspent. Forholdet er blitt noe forbedret siden sent 1980-tallet, men et klart skille mellom dem, politisk så vel som faglig, synes å fortsette.

Portugal hadde i utgangspunktet (2008) en høy tariffavtaledekning - om lag 90% i privat sektor og 85% overalt i økonomien, gjennom allmenngjøring-/avtaleutvidelse. Finans- og eurokrisen har imidlertid lagt kraftig negativt press på forhandlingssystemet og lønnsdannelsen i Portugal. Det har vært et kraftig fall i antall inngåtte avtaler på alle nivå i perioden 2008 – 2013. Det har også vært innblanding utenfra i systemet for almenngjøring i forbindelse med støttetiltak fra IMF og EU. Avtaledekningsgraden gikk ned fra 85 pst. i 2008 til om lag 72 pst. i 2013, ifølge tall fra OECD.

6. Fordeling og fattigdom i samfunnet

Inntektsfordelingen målt med et bredere mål på inntekt enn lønn viser også relativt stor skjevhet i det portugisiske samfunnet, slikt som den etterfølgende figuren viser.

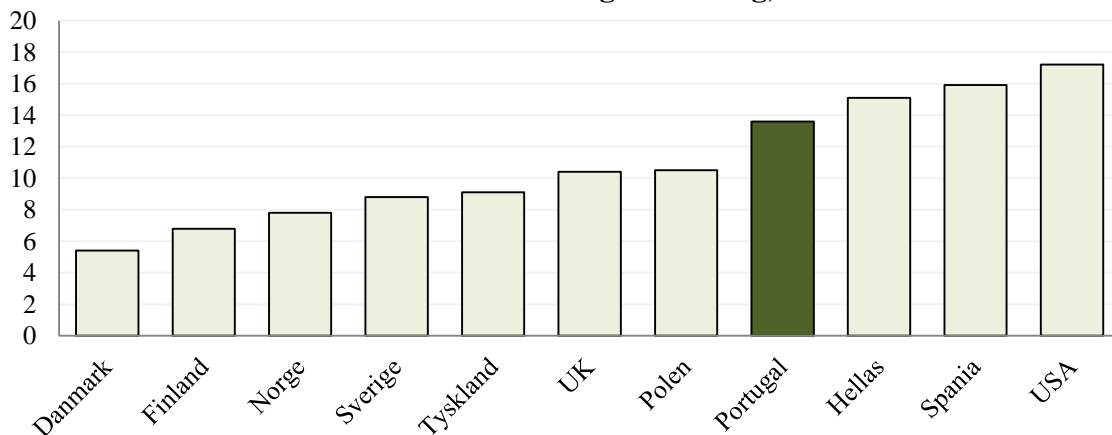
Gini-indeks: Større tall betyr større inntektsulikhet blant befolkning, 2013-2014

Datakilde: OECD

Fattigdom målt i andel personer med under 50% av midtinntekt er også på et ”høyt” nivå i Portugal, mer på linje med land som Hellas, Spania og USA enn Tyskland og de nordiske landene.

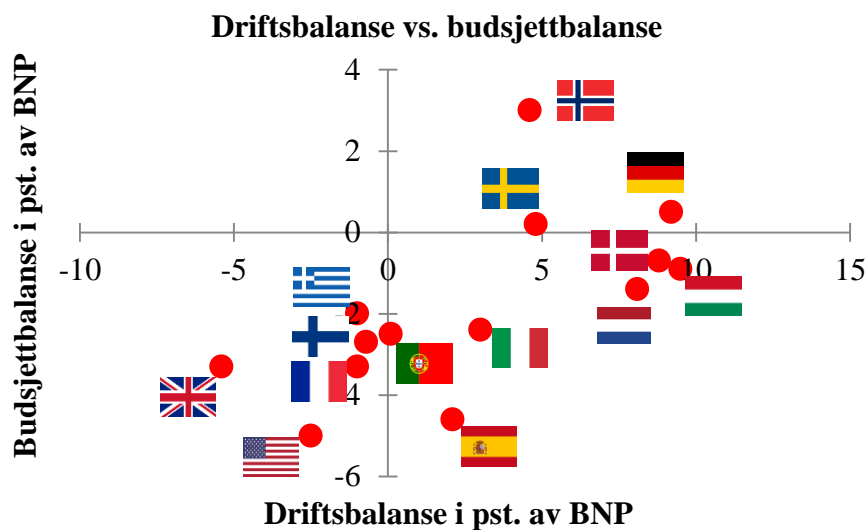
Relativ fattigdomsgrense: andel befolkning under 50% medianinntekt etter skatt og overføring, 2012-2014

Kilde: OECD

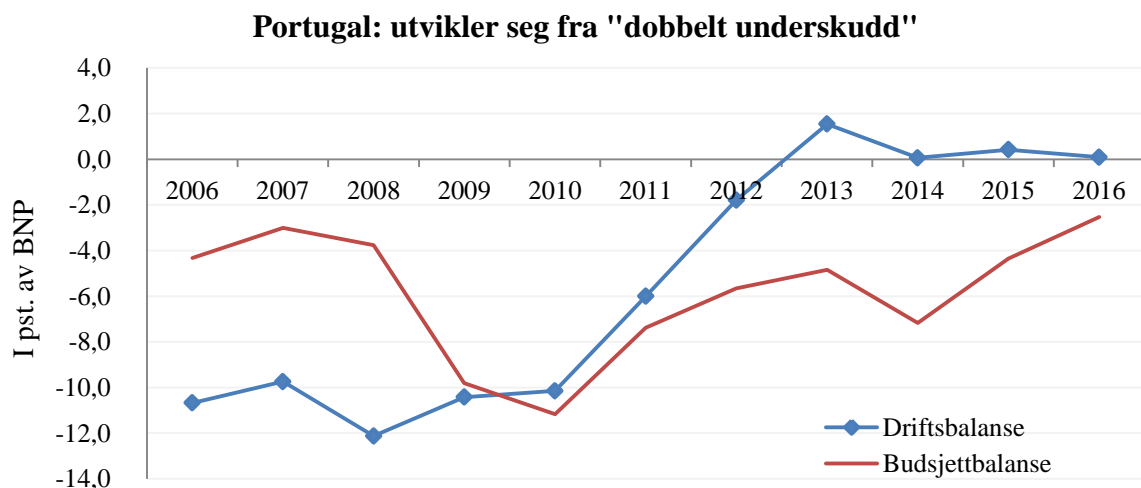
7. Portugal i makroøkonomisk sammenlikning

Som omtalt i tidligere avsnitt, har Portugal hatt underskudd både for statens økonomi og for landets samlede økonomi. Mange land har underskudd både i driftsbalanse og i budsjettbalanse – såkalte "dobbel-underskudd"-land. Blant dem finner man også f.eks. USA, Storbritannia, Hellas og Frankrike. I motsatt tilfelle har noen land som Norge og Tyskland en mer gunstig økonomisk stilling med "dobbel overskudd". Det er mange land som befinner seg imellom. De har utenriksøkonomien i balanse eller overskudd mens de har underskudd i offentlig økonomi. Portugal er nå et av dem.

Kilde: OECD-anslag for 2016, OECD Economic Outlook nr. 100.

Som omtalt innledningsvis var Portugal ett av eurolandene som var hardest rammet av finanskrisen (2008-2009) og den etterfølgende eurokrisen. Den økonomiske veksten de siste årene har vært svak, og Portugal har ikke klart å komme helt over "kneika". Fra 2008 til 2016 har realøkonomien i Portugal falt med 5 pst. Det positive er imidlertid Portugal har klart å gå vekk fra å være et "dobbel-underskudd"-land og bringe økonomien tilbake på et mer gunstig spor.

Kilde: OECD Economic Outlook nr. 100

Den etterfølgende oversiktstabellen viser viktige tallstørrelser som sammenlikner den aktuelle økonomiske situasjon for Portugal med ”noen andre”.

Noen viktige tall, som sammenlikner

	Gj.sn. 2005-2008	2013	2014	2015	2016*	2017*
<i>BNP-vekst (%)</i>						
Portugal	1,1	-1,1	0,9	1,6	1,2	1,2
Tyskland	2,2	0,6	1,6	1,5	1,7	1,7
Norge (Fastland)	4,1	2,3	2,2	1,1	0,9	2,1
Euroområdet	2,1	-0,2	1,2	1,5	1,7	1,6
<i>Arbeidsledighet (%)</i>						
Portugal	7,8	16,2	13,9	12,5	11,0	10,1
Tyskland	9,0	5,2	5,0	4,6	4,2	4,2
Norge	3,3	3,4	3,5	4,3	4,7	4,6
Euroområdet	8,0	12,0	11,6	10,9	10,0	9,5
<i>Konsumprisvekst (%)</i>						
Portugal	2,6	0,4	-0,2	0,5	0,7	1,1
Tyskland	2,2	1,6	0,8	0,1	0,3	1,4
Norge	2,1	2,1	2,0	2,2	3,6	2,4
Euroområdet	2,4	1,3	0,4	0,0	0,2	1,2
<i>Offentlig budsjettbalanse (i % av BNP)</i>						
Portugal	-4,2	-4,8	-7,2	-4,4	-2,5	-2,1
Tyskland	-1,2	-0,2	0,3	0,7	0,5	0,5
Norge	17,5	10,8	8,8	6,4	3,0	2,9
Euroområdet	-1,7	-3,0	-2,6	-2,1	-1,8	-1,5
<i>Offentlig nettogjeld (i % av BNP)</i>						
Portugal	49,5	97,5	107,9	108,5	108,1	108,1
Tyskland	46,1	45,8	45,7	42,7	40,9	39,3
Norge	-131,0	-207,4	-249,4	-284,7	-278,1	-270,3
Euroområdet	46,8	66,2	72,2	71,1	71,0	70,7
<i>Driftsbalanse (i % av BNP)</i>						
Portugal	-10,9	1,5	0,1	0,4	0,1	0,5
Tyskland	6,2	6,8	7,4	8,5	9,2	8,8
Norge	16,3	10,4	12,1	8,7	4,6	4,6
Euroområdet	0,1	2,8	3,0	3,9	4,1	4,0

Datakilde: OECD Economic Outlook nr. 100 (nov. 2016); SSB for BNP-vekst i Fastlands-Norge (desember 2016).